इन्टरनेटको विस्तारमा आइएसपी

अर्जुन पन्थी
facebook.com/arjun.panthi

नेपाल दूरसञ्चार प्राधिकरणबाट इन्टरनेट सेवाका लागि अनुमतिपत्र पाएका आइएसपीको संख्या ४३ भए पनि बजारमा इन्टरनेट सेवा दिने सक्रिय संस्था एक दर्जनभन्दा कम नै छन् । कानूनतः आइएसपी बन्न सजिलो हुनाले नेपाल दूरसञ्चार प्राधिकरणले तुरुन्त लाइसेन्स दिन्छ । तर, नेटवर्क विस्तारका लागि आफै पूर्वाधार बनाउनुपर्ने र ठूला दूरसञ्चार कम्पनीहरू इन्टरनेट सेवामा केन्द्रित हुँदै गएपछि आइएसपीहरूलाई चुनौती थपिएको हो । त्यसले गर्दा आइएसपीहरूले आफूलाई कर्पोरेट क्षेत्रमा केन्द्रित गरेका छन् र पनि आइएसपीहरूका ग्राहक नियमित थपिँदै गएका छन् ।

नेपाल टेलिकम र एनसेलका इन्टरनेट सेवा गाउँसम्म पुग्न थालेपछि ग्रामीण आइएसपीहरू बन्द हुँदै गए पनि शहरी आइएसपीले सेवासुविधा थप दिएर आफ्ना ग्राहक बढाएका हुन् । नाफा र बजार उपस्थितिका लागि ठूला दूरसञ्चार कम्पनीसँग प्रतिस्पर्धामा जान नसकेका कारण पछिल्लो समय चारओटा ग्रामीण आइएसपीले सेवा बन्द गरेका छन् । तैपनि अन्य शहरी आइएसपीहरू भने उच्च गतिको इन्टरनेट सेवासहित तुलनात्मक रुपमा सस्तो र गुणस्तरीय सेवासहित काठमाडौँ र त्यसबाहिर सक्रिय छन् ।

४३ आइएसपीले इन्टरनेट विस्तारको लागि अनुमतिपत्र पाए पनि बजारमा नाम चलेका आइएसपीहरू थोरै छन् । नाम चलेका १० ओटा आइएसपीहरूले ९१ प्रतिशत ग्राहक होल्ड गरेका छन् । सबैभन्दा धेरै इन्टरनेट ग्राहक भएको ब्रोडलिंक २०७० असारसम्म पूर्वको काँकडभिट्टादेखि पश्चिमको बुटवलसम्म पुगेको छ । त्यसैगरी वर्ल्डलिंक कम्युनिकेशन' सुबिसु केवल नेटले आफूहरू कम्तीमा ६० ओटा जिल्लामा वेतारे प्रविधिबाट पुग्न सक्ने दाबी गर्छन् । सरकारले साझा इन्टरनेट पूर्वाधार 'कनेक्टिभिटी ब्याकबोन स्ट्रक्चर' २०७२ सम्म बनाउन नसके पनि आइएसपीहरूले आफ्नो प्रयासबाट नेटवर्क विस्तार गरेका छन् ।

जहाँ जहाँ फाइबरमा जान सक्छन्, त्यहाँ नेपाल विद्युत् प्राधिकरणको फाइबर लिजमा लिएर' आफैले तान्न सक्ने ठाउँमा आफैले तानेर' कतिपय अवस्थामा केवल अपरेटरसँग केबल लिजमा लिएर र कतिपय ठाउँमा माइक्रो वेब रेडियो प्रयोग गरेर इन्टरनेट सेवा विस्तार गरेका छन् । सुबिसु केबल नेटले विराटनगर' वीरगञ्ज र भैरहवामा आफ्नै फाइबरबाट काम गरिरहेको छ । कसैले 'हामी पैसा दिन तयार छौँ इन्टरनेट सेवा देऊ' भनेमा आइएसपीहरू धेरै ठाउँमा सेवा दिन तयार भएका छन् । जहाँ बिजुली छैन र कम्प्युटर पनि छैन त्यस्तो ठाउँमा स्थानीय व्यक्तिलाई सेवा दिएर नाफा कमाउने स्थिति नभएकाले आइएसपीहरू गएका छैनन् ।

धेरै ठाउँमा आइएसपीहरू संस्थागत प्रयोजनका लागि पुगेका छन् । जस्तै सुबिसुले इन्टरनेट पुऱ्याउनलाई डडेलधुरासम्म पुग्नु संयुक्त राष्ट्रसंघको एजेन्सी गएका कारणले हो । हिमालयन

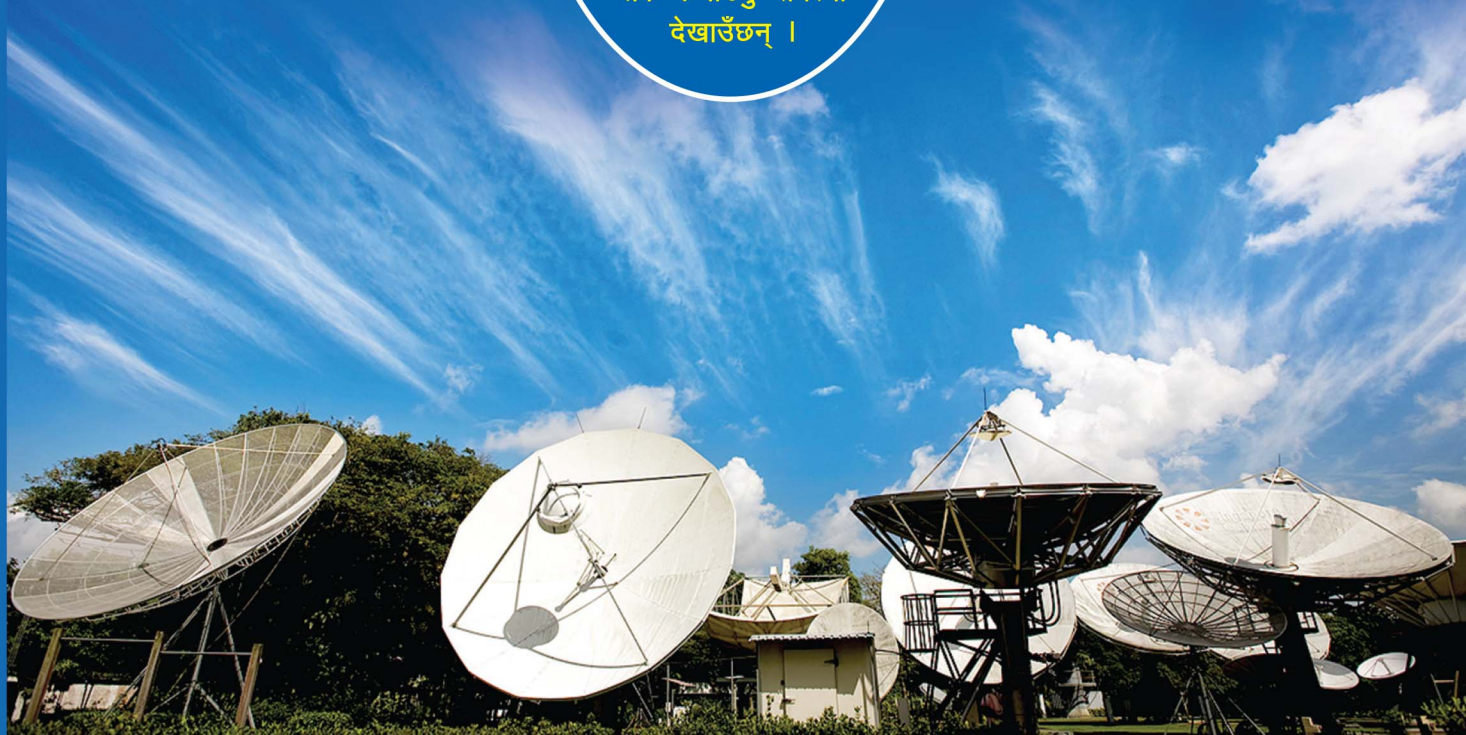
अनलाइन सर्भिसले पाटन अस्पतालको अनुरोधमा गोरखाको आँपपिपल, नवलपरासी' नुवाकोटको त्रिशुलीमा टेलिमेडिसिन सञ्चालनको लागि फाइबर र वायरलेस मार्फत इन्टरनेट सेवा दिएको छ । केही आइएसपीहरूले टावर राखेका छेउछाउका विद्यालयहरूलाई निःशुल्क इन्टरनेटहरू पनि वितरण गरेका छन् । कतिपय ठाउँमा पुग्नलाई बैंकहरूले बाध्य बनाएका छन् । त्यस्तो ठाउँमा बैंकको अन्तरशाखा सञ्जालका लागि इन्ट्रानेट र इन्टरनेट दुवै सेवाहरू दिएका छन् । बैंकहरू खोल्ने काम सदरमुकाम वा ग्रामीण तहसम्म पुग्दा बैंकहरूमा इन्टरनेटको पहुँच पुऱ्याउन इन्टरबैंकिङ' इन्ट्रा बैंकिङ 'सफ्टवेयरको कनेक्टिभिटी' बढाउन आइएसपीहरूले त्यो रिक्त स्थानमा सेवा विस्तार गरेका छन् । बैंकहरूलाई सेवा दिन आइएसपीहरू ग्रामीण क्षेत्रमा पुगे पनि त्यसको प्रत्यक्ष फाइदा त्यो ठाउँका बासिन्दाले पाउन सकेका छैनन् । यसरी आइएसपीहरूले मूलतः कर्पोरेट क्षेत्र' एनजिओ' आइएनजिओ आदिजस्ता संस्थामार्फत इन्टरनेट सेवा विस्तार गरिरहे पनि नेपालको ८० प्रतिशतभन्दा धेरै क्षेत्र ओगटेको ग्रामीण तह ब्रोडब्याण्डको क्षेत्रभन्दा बाहिर छन् ।

नेपाल टेलिकम र एनसेलले जिएसएम सेवाअन्तर्गत मोबाइल इन्टरनेटको विस्तार गरेदेखि यता र २०६५ सालमा नेपाल टेलिकमले एडिएसएल सुरु गरेदेखि नेपालमा इन्टरनेट प्रयोगकर्ताको संख्या ह्वात्तै बढेको हो । विसं २०६० मा ३० हजार हाराहारीको ग्राहकबाट २०७१ सम्म आइपुग्दा ८७ लाख इन्टरनेट ग्राहक देखाइएको छ । यसको कारण मोबाइल इन्टरनेटले गर्दा हो । नेपाल टेलिकमको मोबाइल इन्टरनेटमा मात्र ९३ प्रतिशत ग्राहक छन् । २०६० कात्तिकसम्म नेदुप्राको मिस रिपोर्टअनुसार त्यतिबेला इन्टरनेट प्रयोगकर्ता ३० हजार थिए । त्यतिबेला २२ ओटा संस्थाले इन्टरनेट तथा इमेलका लागि अनुमति पाएका थिए ।

२०६५ पुससम्ममा एडिएसएलमार्फत इन्टरनेट सेवा विस्तार भइसक्दा इन्टर नेटका ग्राहक १ लाख ९ हजार थिए । जसमध्ये १४ हजार ग्राहक एडिएसएलका थिए । २०७० माघसम्ममा इन्टरनेटको ग्राहकसंख्या ८१ लाख ४६ हजार ९१० भइसकेको थियो । यसमध्ये ९८ हजार २१३ ग्राहक आइएसपीका थिए । प्रमुख १० आइएसपीका ग्राहक ९७ हजार ४ सय ९८ छन् । आइएसपीको व्यक्तिगत आँकडा हेर्ने हो भने तेस्रो ठूलो आइएसपी सुबिसु केबलनेटले २०६१ सालतिर ५ सय इन्टरनेट प्रयोगकर्ताबाट सेवा सुरु गरेको थियो । उसले २०६७ सम्म आउँदा ५ हजार र २०७१ सम्म आइपुग्दा १८ हजार ५ सय ग्राहक बनाएको छ । आइएसपीहरूको यो आँकडाले ठूला मोबाइल कम्पनीको प्रभुत्व हुँदा पनि आइएसपीको इन्टरनेट ग्राहकको संख्या घटेको देखिँदैन । यो दायरा ग्रामीण तहका व्यक्ति, विभिन्न संघसंस्था, स्कूलसम्म विस्तारित भएको छ ।

धेरै आइएसपीहरूले आफ्ना समस्याको जड नीतिगत तहमै रहेको देखाउँछन् । इन्टरनेटसम्बन्धी नयाँ नयाँ प्रविधि आउँदा सरकारले ठूला इन्टरनेट सेवाप्रदायक कम्पनी नेपाल टेलिकम र एनसेललाई नयाँ प्रविधिको लाइसेन्स तथा फ्रिक्वेन्सी दिएर आफूलाई रोक लगाउनु समस्या देखाउँछन् । नेदुप्राले नेपाल टेलिकम र एनसेललाई मागेजति फ्रिक्वेन्सी दिनुमा एकातिर आफूलाई 'अनुभव' नभएको बताउँछ भने अर्कोतिर वाइम्याक्स तथा एडिएसएलको फ्रिक्वेन्सी आइएसपीलाई नदिनुलाई पैसासँग तुलना गरिएको

धेरै आइएसपीहरूले आफ्ना समस्याको जड नीतिगत तहमै रहेको देखाउँछन् । इन्टरनेटसम्बन्धी नयाँ नयाँ प्रविधि आउँदा सरकारले ठूला इन्टरनेट सेवाप्रदायक कम्पनी नेपाल टेलिकम र एनसेललाई नयाँ प्रविधिको लाइसेन्स तथा फ्रिक्वेन्सी दिएर आफूलाई रोक लगाउनु समस्या देखाउँछन् ।

छ । जस्तो पाँच वर्षका लागि ३ लाखमा अनुमति दिने आइएसपी र २०औं अर्ब रुपैयाँमा अनुमति दिने अपरेटरलाई सँगै राखेर 'असमान समुहबीच समान' तुलना गर्न सकिँदैन भनेको छ । यसरी पैसालाई मापदण्ड बनाउँदा प्रतिस्पर्धा बिग्रेको देखिन्छ ।

अर्को चुनौती पूर्वाधार साझेदारीमा छ । दूरसञ्चार ऐन' २०५३ को दफा ३१ ले अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्तिले आफूले विकास गरेको दूरसञ्चार प्रणाली अर्को अनुमतिपत्र प्राप्त व्यक्तिले विकास गरेको प्रणालीसँग जोड्न र प्रयोग गर्न पाउने प्रत्याभूति सबै सेवाप्रदायकलाई दिएको भने पनि त्यसमा दुवैको 'मञ्जुरी' नभएमा प्राधिकरणले गर्ने सहयोगबारे या त स्पष्ट छैन या कार्यान्वयन गर्न हिच्किचाउँछ । त्यस्तै पूर्वाधारमा बलियो भएका संस्थाहरू यसको साझेदारी गर्न हिच्किचाउँछन् । नेपाल टेलिकमले आफूले ३० देखि ४० वर्ष मेहनेत गरेर बनाएको नेटवर्क माग्दा सहमति दिन नसक्ने र आइएसपीहरूलाई यस्तो नेटवर्क माग्ने 'अधिकार' नभएको बताउँछ । यसरी व्यवहारमा पूर्वाधार साझेदारीको अवधारणा पाइँदैन । यसले गर्दा आइएसपीहरूले बेलाबेलामा विवाद निकाल्दै आएका छन् । नेपाल दूरसञ्चार प्राधिकरणमा उनीहरूले यस्ता भेदभावपूर्ण व्यवहार रोकी पाऊँ भन्ने उजुरीहरू पनि राखेका छन् ।

दूरसञ्चार प्राधिकरणमा विभिन्न आइएसपी तथा उनीहरूका एसोसिएसनले नेपाल टेलिकमविरुद्ध 'भेदभावपूर्ण व्यवहार रोकी पाऊँ' तथा 'समान व्यवहार गरी पाऊँ' भनी दायर भएका उजुरी उपर निर्णयमा नेपाल टेलिकमले आइएसपीहरूलाई उपलब्ध गराउँदै आएको सेवामा पहुँच दिन्न भनी इन्कार गर्न पाउने अवस्था 'न्यायोचित देखिँदैन' भन्दै यस्तो विषयमा सम्झौता गर्दा 'आपसी सहमति गर्न' आवश्यक देखेको छ । यसको यथोचित कार्यान्वयन हुन नसक्दा प्राधिकरणले ठूला आइएसपीहरूलाई काखी च्यापेको इन्टरनेट सेवाप्रदायकले आरोप लगाउँछन् । यसरी धेरै सेवा तथा फ्रिक्वेन्सी लिने नेपाल टेलिकम तथा एनसेलले सेवा धेरै बेच्न पाउने हुँदा उनीहरू नै बलियो हुँदै जान्छन् । पुरानो प्रविधिको जस्तै डायलअपका ग्राहक थोरै हुने र प्रतिस्पर्धाका लागि नयाँ प्रविधि जस्तै ब्रोडब्याण्डमा पनि जानुपर्ने हुँदा आइएसपीहरूका चुनौती देखिन्छन् ।

आइएसपीहरूले आफूलाई एयरलाइन्स कम्पनीको उदाहरण दिँदै धावनमार्ग त सरकारले बनाउनुपर्ने अवधारणा राख्छन् । इन्टरनेटको पूर्वाधारमा सरकार संलग्न भएमा साना आइएसपीहरू आफ्नो व्यवसाय तथा फाइदाका लागि ग्रामीण क्षेत्रसम्म जान सक्छन् । र, इन्टरनेट सेवामा खास कम्पनीको प्रभुत्व कमजोर हुँदै प्रतिस्पर्धा बढ्न जान्छ । यसका लागि सरकारले ग्रामीण दूरसञ्चार विकास कोषको उपयोग गर्न सक्छ । कोषमा अर्बौं रुपैयाँ जम्मा भइसकेको छ । त्यो पैसा ग्रामीण क्षेत्रमा पूर्वाधार बनाउन प्रयोग गर्न सकिन्छ । जुन ठाउँमा सजिलो छ त्यहाँ अप्टिकल फाइबर र जुन ठाउँमा सजिलो छैन, त्यहाँ माइक्रो वेभ अर्थात् ठूलो टावर राखेर उच्चगतिको वायरलेस पूर्वाधार बनाउन सकिन्छ । तर, प्राधिकरणले पाँच विकासक्षेत्रका एकएक गाविसलाई ई-भिलेज अवधारणमा लैजाने भन्दै कोषको प्रयोग गर्न खोजेको देखिन्छ । यो संकेतले अझै पनि सरकार इन्टरनेट विस्तारका लागि साझा पूर्वाधार विकासमा चासो देखाएको पाइँदैन ।

यी सबै हेर्दा सकेसम्म सरकारका तर्फबाट आइएसपीहरूलाई कम नियमन हुनुपर्ने देखिन्छ । जति नियमन भयो उति समस्या हुन्छ । आइएसपीहरू ठूला नभएकाले उनीहरूले व्यवसायको दायरा बढाउन सकेका छैनन् । त्यसकारण यिनीहरूलाई सहयोगको आवश्यकता देखिन्छ । त्यसको पहिलो पक्ष साझापूर्वाधारनिर्माण हो । आफ्नो प्रयासले त १० प्रतिशत क्षेत्र ढाक्न नसक्ने आइएसपीहरू दूरदराजमा गएर काम गर्न सक्दैनन् । त्यसले इन्टरनेटको विस्तार तथा गुणस्तरमा प्रतिस्पर्धा ल्याउन सकिँदैन ।

२०५३ सालमा आएको दूरसञ्चार नीतिले सबै सेवा खुला गर्ने' उदारीकरण गर्ने' भने पनि लागू गर्ने कुरामा समस्या देखिन्छ । त्यसकारण नीतिगत कार्यान्वयनको पक्ष कमजोर पनि देखिएको छ । दूरसञ्चार प्राधिकरणसँग थोरै 'स्पेक्ट्रम' छ भने वितरण गर्दा प्रतिस्पर्धा गराउन सकिन्छ । नयाँ नयाँ प्रविधि' भिओआइपी तथा आइपी टेलिभिजन सेवाहरू सबैका लागि खोल्नुपर्छ । त्यो हिसाबले इन्टरनेटको वितरण लाइसेन्स वितरण प्रणाली बलियो हुन्छ, प्रतिस्पर्धा हुन्छ, छनोट बढ्छ, कम्पनीहरू पनि ठूलो हुन्छन् र राम्रो काम गर्न सक्छन् ।

लेखक मार्टिन चौतारीका अनुसन्धाता हुन् ।

